

กิจกรรมทางศิลปศึกษา

ครูหลายคนในปัจจุบันยังเข้าใจอยู่ว่า ที่เขาเรียกวินาศิลปะนั้นก็คือวิชาวาดเขียนนั่นเอง ฉะนั้นเวลาสอนวิชาศิลปะแก่เด็ก จึงสอนแต่วาดเขียนอย่างเดียว แต่ความจริงแล้ววิชาศิลปะโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชั้นประถมศึกษาชั้นนั้น มิได้หมายถึงวิชาวาดเขียนอย่างเดียว แต่หมายถึงอะไรต่อมิอะไรอีกมากมาย เพราะคำว่า "ศิลปะ" ก็คลุมกว้างอยู่แล้ว ตามที่กล่าวไว้ในหลักสูตร หลักสูตรจัดเนื้อหาไว้อย่างพร้อมมูลแล้ว แต่ท่านอาจจะยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้ง คู่มือฉบับนี้จะชี้ช่องทางให้ท่านได้นำไปสอนและเข้าใจหลักสูตรฉบับนี้พอสมควร

ก่อนที่จะกล่าวถึงเนื้อหาในหลักสูตร หรือจะสอนศิลปะเกี่ยวกับอะไรบางอย่างนั้น ควรจะทำความเข้าใจกับสิ่งเหล่านี้ไว้บ้าง นั่นคือ การเรียนศิลปะของเด็ก ถ้าหากเด็กเรียนแต่วาดเขียนอย่างเดียว ราว ๕—๖ ครั้ง ก็คงจะเบื่อแล้ว เด็กของเราถึงได้เบื่อวิชาวาดเขียน เกลียวิชาวาดเขียน ก็คงจะมีสาเหตุมาจากอันหนึ่งนั่นละ บางทีเด็กอาจจะทำอะไรในวิชาชนิดใดไปอย่างหนึ่ง หรือทำไม่ได้เสียครั้งหนึ่ง เช่นระบายสีน้ำเสียเลอะไปหมดแล้วยังคงไปตีด้วย ซึ่งเกลียวิชาวาดเขียนไปจนตาย ฉะนั้นการสอนของครูจึงควรฝึกเด็กไปตามลำดับขั้น ไม่สอนกิจกรรมที่ยากก่อน เพราะเด็กอาจจะทำไม่ได้ตีดูใจคน ที่เขียนต่อไปนี้จะแยกให้เห็นว่ากิจกรรมใดเหมาะกับนักเรียนชั้นไหนวัยใด และอีกประการหนึ่งก็คือ กิจกรรมเหล่านี้ครูควรให้เด็กคิดทำเองอย่างอิสระ ครูเพียงแต่แนะวิธีการบางอย่างเท่านั้น ไม่ใช่แนะไปเสียหมด จนเด็กไม่ภูมิใจในผลงานของตนเองเลย เช่นการเขียนภาพด้วยนิ้วมือ ครูก็อาจจะแนะหรือสอนหรือสาธิตให้เด็กวิธีเขียน โดยการเขียนให้ดู อธิบายวิธีการเขียนว่า จะใช้นิ้ว หรือหลาย ๆ นิ้ว หน้ามือ ซี่งออกเขียนก็ได้ เมื่อเด็กเข้าใจแล้วก็ให้ลงมือเขียนตอนนั้นแหละ ครูให้ความอิสระแก่เด็ก เด็กจะคิดเขียนเป็นรูปอะไร จะใช้ส่วนใดเขียนก็เป็นเรื่องของเด็ก ครูไม่ต้องสอนไม่ต้องแนะให้เด็กเขียนรูปคนอย่างนั้น รูปสัตว์อย่างนั้น นี้แหละเป็นวิธีการที่ให้ความอิสระ

แก่เด็กในการแสดงออก กิจกรรมอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน สำหรับกิจกรรมทั้งหมดนี้ ถ้าครูสอนได้ทั้งหมดหรือครั้งหนึ่ง และสอนให้ตรงกับระดับชั้นที่กำหนดไว้ ดังเช่น ประถมปีที่ ๑ เป็นต้นไปแล้ว เชื่อแน่เหลือเกินว่าเด็กของเราจะไม่เบื่อหน่ายวิชาศิลปะเลย ยิ่งไปกว่านั้นเด็กไทยของเราจะเป็นนักคิดริเริ่ม นักสร้างสรรค์กัน และต่อไปในอนาคตเราอาจจะได้ศิลปินที่มีชื่อเสียงของโลก เราอาจได้เห็นนักประติมากรรม นักสร้าง นักอะไรต่ออะไรอีกมากมายที่เป็น "คนไทย" ก็เป็นไปได้

ต่อไปนี้จะได้กล่าวเป็นระดับชั้นตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ เป็นต้นไป และจะได้กล่าวถึงความต้องการความสามารถของเด็กแต่ละระดับไว้ด้วย เพื่อที่ครูจะได้ตอบสนองได้ถูกต้อง เดิกระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑ จะเห็นได้ว่าเด็กเพิ่งเข้าโรงเรียน (ถ้าหากเคยผ่านอนุบาลมาแล้วก็ไม่มีปัญหา) เด็กจึงมีความรู้สึกผูกพันอยู่กับบ้านและพ่อแม่ นิสัยของด้านจิตใจของตึก ส่วนทางด้านร่างกายของเด็กนั้น เด็กยังไม่แข็งแรงนัก เพราะอายุน้อย ซึ่งเด็กยังใช้กล้ามเนื้อส่วนเล็กที่อยู่ระหว่างนิ้วไม้ไต่ถนัด แต่ถนัดทางการใช้กล้ามเนื้อส่วนใหญ่ คือ แขน ขา แข็งแรงกว่า ฉะนั้นกิจกรรมจึงควรหนักไปในทางใช้กล้ามเนื้อใหญ่ สายตายังยาวอยู่คือยังมองเห็นไม่ชัด งานประณีตจึงไม่ควรให้เด็กทำ ควรให้ทำงานหยาบ ๆ ไปก่อน ส่วนปอดของเด็กพวกนี้ก็ยังไม่เล็กอยู่จึงมีความรู้สึกเหนื่อยเร็ว ฉะนั้นงานที่ให้เด็กทำนอกจากจะเป็นงานที่หยาบ ๆ แล้วต้องใช้เวลาน้อย ๆ อีกด้วย สำหรับทางด้านสังคมนั้น เด็กชอบเล่นคนเดียวยังไม่สังคมกับเพื่อนฝูงนักยังไม่มีความเสียสละ ห่วงของของตนเอง เช่น ขก กิน ของเล่นต่าง ๆ โต้ชนจึงจะดีขึ้น ฉะนั้นการสอนศิลปะศึกษาแก่เด็กกระชั้น จะต้องพยายามส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมให้ค่อย ๆ ดีขึ้น แต่การทำงานเป็น หมู่ก็ยังไม่จำเป็นต้องฝึกมากนัก เพราะธรรมชาติของเด็กก็ชอบเล่นคนเดียวอยู่แล้ว แต่ครูก็ค่อย ๆ ทำไม่ช่วยยับจนเกินไป และปัญหาอีกข้อหนึ่งก็คือ เด็กยังอยู่ในภาวะอยากเล่น แต่ไม่อยากจะเรียนเป็นกิจลักษณะ ฉะนั้นครูจะควรจะเกรงใจกับเด็กไม่ได้และจะเป็นคนขโมยโง่งายก็ไม่ได้เช่นกัน จะต้องเอาใจเด็กให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การจัดกิจกรรมศิลปะศึกษาแก่เด็ก ก็จะต้องให้เด็กทำเสมือนเล่น อยากสนุกสนานไม่让孩子คิดไปว่าเป็นการเรียน แต่เป็นการเล่น

กิจกรรมหรือสิ่งที่ควรให้เด็กฝึกเกี่ยวกับศิลปะ สำหรับชั้นประถมปีที่ ๑ นั้น ก็มีมากมายซึ่งได้แยกแยะออกมาจากหลักสูตรที่กำหนดไว้แล้วนั่นเอง จะได้กล่าวถึงวิธีการบ้างเพียงเล็กน้อย คือไม่ละเอียดมากนัก แต่ก็จะนำไปใช้สอนได้ดีพอสมควร ถ้าจะให้ละเอียดจริงๆ ต้องแยกกล่าวเป็นเรื่องไปที่เดียว กิจกรรมมีดังนี้:—

๑. การเขียนภาพด้วยดินสอสี ดินสอเทียน ขอล็กสี โดยไม่ต้องร่างก่อน ให้นักเรียนเขียนอย่างอิสระ ใครจะเขียนอะไรก็ได้ จะเป็นภาพคน สัตว์ ประสาทการณ์ต่าง ๆ ของเด็ก ฯลฯ ก็ตาม

๒. การเขียนภาพด้วยนิ้วมือ ใช้สีฝุ่นหรือสีโปสเตอร์ผสมกับแป้งเปียก (แป้งซักผ้าผสมกับน้ำร้อน) แล้วใช้นิ้วมือ ข้อมือ ข้อศอก ส่วนต่าง ๆ ของมือเขียนภาพอะไรก็ได้ ใช้สีเดียวหรือหลายสีก็ได้

๓. การต่อภาพ โดยครูกำหนดรูปสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม วงกลมให้แล้วให้นักเรียนตัดต่อเป็นรูปต่าง ๆ

๔. ให้ช่วยกันเขียนภาพขนาดใหญ่ (ภาพผนัง) อาจจะใช้หนังสือพิมพ์ก็ได้ ถ้ากระดาษอื่นก็ใช้แผ่นใหญ่ ๆ โดยให้เด็กช่วยกันเขียน ๓—๕ คน แล้วจะได้ติดตามผนังห้อง

๕. ให้นักเรียนเล่าเรื่องจากภาพที่ตนเองเขียน หรือภาพของคนอื่นบ้างก็ได้ อาจจะให้เล่าหน้าชั้น ได้ยิ่งดี

๖. ฉีกกระดาษเป็นรูปต่าง ๆ แล้วติดกับกระดาษใหญ่ด้วยกาวหรือ แป้งเปียก อาจจะใช้กระดาษสีต่าง ๆ เช่น เศษกระดาษซองจดหมายเก่า ๆ กระดาษห่อของ ฯลฯ เป็นต้น

๗. การตัดกระดาษ ใช้กรรไกรตัดแล้วติดแบบการฉีก แต่ใช้กรรไกรตัด วิธีนี้มีความอิสระน้อยกว่าการฉีก

๘. การเลือกรวบรวมสิ่งต่าง ๆ มาลำดับเข้าด้วยกัน เช่น ภาพจากหนังสือพิมพ์ทิ้งแล้ว กระดาษห่อของ แสตมป์เก่า ๆ อาจจะทำสมุดภาพก็ได้

๙. ให้ช่วยกันตกแต่งห้องเรียนด้วยการติดภาพที่เลือกรวบรวมมา หรืองานเขียนภาพที่เด็กทำไปแล้ว อาจจะทำให้ทำเป็นป้ายข่าวสารด้วยก็ยิ่งดี

๑๐. การปั้นดินที่ทำได้ในท้องถิ่น หรือดินน้ำมัน (ถ้ำม) หรือกระดาษให้แบนอย่างเสรี เช่นเดียวกับการเขียนภาพ

๑๑. การพิมพ์ภาพ อาจจะทำแม่พิมพ์เองหรือวัตถุอื่น ๆ ที่หาได้ง่าย เช่น เอามันเทศ มะละกอบด ไม้เนื้ออ่อน มาแกะให้เป็นรูปต่าง ๆ เท่าที่เด็กจะคิดทำได้และใช้พิมพ์ด้วยสีต่าง ๆ หรือจุกขวด ใบบัว กาบกล้วย เชือก ผาขวดหน้าอัดลมต่าง ๆ เป็นแม่พิมพ์ก็ได้ หรืออาจจะใช้วัตถุแทนพู่กัน เช่น กาบมะพร้าว กระดาษขี้มูม ฯลฯ

๑๒. ประดิษฐ์เศษวัตถุต่าง ๆ ที่หาได้ง่าย ๆ เช่น กาบมะพร้าว ทำเรือหรือทำอย่างอื่น

จะเห็นได้ว่าเพียงชั้นประถมปีที่ ๑ ก็มีกิจกรรมมากมายที่ท่านจะนำไปสอนได้ สำหรับในหลักสูตรนั้นเขากำหนดหัวข้อไว้ว่า การเขียนภาพระบายสีกับศิลปะปฏิบัติ แต่ในที่นี้นำมารวมกันเป็น "ศิลปะศึกษา" เพราะมันเป็นวิชาเดียวกันนั่นเองสำหรับวัสดุในท้องถิ่นไม่จำเป็นต้องค้นหาน้ำมันหรือสีอย่างดี ขอให้ท่านเลือกเอาวัสดุที่หาง่าย ๆ ในท้องถิ่นนั้นแหละ ก็พอเพียงสำหรับสอนแล้ว เรื่องสีนั้นขอแนะนำว่าลองเอาเปลือกไม้ต่าง ๆ ขมิ้น ดินแดง ดินขาว มาลองทำสีดูบ้าง ก็พบว่าใช้ได้เช่นกัน.

เด็กระดับชั้นประถมปีที่ ๒

ระยะนี้จะเห็นได้ว่าเด็กเริ่มโตขึ้นมาติดหน้อยเท่านั้น ยิ่งบางโรงเรียน เช่นโรงเรียนอนุบาลจะหาอายุมาตรฐานของเด็กชั้นประถมหนึ่งไม่ได้เลย แต่ก็รู้รวมความได้ว่าเด็กประถม ๒ ก็โตกว่าเด็กประถม ๑ ขึ้นมาหน่อย (อายุก็คงจะราว ๘ ขวบ) ประสบการณ์ของเด็กก็ยิ่งคล้ายกับประถม ๑ มาก บางทีก็เหมือนกัน แต่ก็ขอสรุปเรื่องราวที่ต่างกันเล็กน้อยของเด็กประถม ๒ ก็คือเด็กเริ่มรู้จักใช้ประสบการณ์ที่มีอยู่แล้วมากขึ้น ความจำก็มากขึ้น เริ่มรู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก เริ่มรู้จักรับผิดชอบในการทำงานมากขึ้น เริ่มจับกลุ่มกันเล่นหรือทำงานด้วยกัน ครูจึงควรให้ทำงานเป็นหมู่ให้บ่อยครั้งชนกว่าประถม ๑ นอกจากนั้นเด็กยังชอบให้ครูสงสารตนรักตน เอาใจใส่ตนและเมตตาตน ฉะนั้นครูจะต้องให้ความเห็นใจอย่างนี้ และเด็กยังต้องการให้พ่อแม่รัก

ชมว่าตนเองเป็นคนดี ฉะนั้นผลงานของเด็กต้องได้รับความสนับสนุนและสนใจจากพ่อแม่
ด้วย การจัดกิจกรรมก็ควรที่จะให้ความผูกพันทางครอบครัว เช่นเรื่องเกี่ยวกับครอบครัว
ของลูก บ้าน สัตว์เลี้ยง พี่น้องของเด็ก

ทางร่างกาย มีอกับตามีความสัมพันธ์กัน แต่สายตายังไม่เจริญทันกับงาน
ที่ละเอียดประณีตก็ยังไม่ควรให้ทำ กิจกรรมก็ควรเป็นงานหยาบ ๆ ถึงแม้อัลบั้มเนื้อหาจะ
สั้นก็ตาม เวลาที่ควรสอนไม่เกิน ๒๕-๓๐ นาที

ทางอารมณ์ เด็กอาจจะมีอารมณ์รุนแรงบ้างในบางครั้ง เช่นมีการทะเลาะกัน
ครูควรให้เด็กแสดงออกเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดต่าง ๆ ลงไปบ้าง และปล่อยให้
ทำตามความคิดเห็นของตนเอง

กิจกรรมศิลปศึกษาสำหรับเด็กชั้น ๕ ก็มีรายการเหมือนกับชั้นประถมปีที่ ๑
นั่นเอง แต่ยากขึ้นบ้างเล็กน้อยและมีสิ่งที่เพิ่มเติมบ้าง ดังนี้คือ—

๑. ทดลองการผสมสีต่าง ๆ และให้รู้จักสีต่าง ๆ ดีขึ้น
๒. เขียนภาพเป็นเรื่องเป็นราวจากนิทาน หรือประสบการณ์ของตนเอง หรือ
เรื่องต่าง ๆ ให้เขียนอย่างสวยงาม สีที่ใช้อาจใช้ดินสอเทียน ดินสอดำ สีที่ทำ
ได้ง่ายในห้องถน สีโปสเตอร์ สีฝุ่น หมึก ฯลฯ และให้เล่าเรื่องภาพที่เขียน
๓. การฉีกกระดาษ การตัดกระดาษ
๔. การหยดสีใช้สีฝุ่นหรือสีโปสเตอร์มาหยดลงบนกระดาษขาวหรือกระดาษสีอ่อน
ก็ได้ โดยใช้พู่กันสลัดลงไป กระดาษอาจจะระบายสีเสียก่อนให้พอหมาด ๆ ก็ได้ จะได้รูป
คล้ายดาว เพราะสีที่หยดจะแตกออก หรือจะหยดลงไปแล้วพับกระดาษให้ทับกันก็ได้
๕. การเขียนภาพด้วยนิ้วมือ
๖. การทำหน้ากากด้วยถุงกระดาษที่ใช้แล้ว หรือเอากระดาษมาพับทำเป็นถุง
ขึ้น เจาะเป็นรูตา จมูก ปาก ให้เหมาะกับหน้าคนและระบายสีตามใจชอบ
๗. การเขียนภาพประกอบดนตรี อาจจะเป็นการเขียนภาพด้วยนิ้วมือหรือดินสอดำ
สีอ่อน ๆ ด้วยกาบเป็ดวิหคหรือจานเสียงหรือการเล่นดนตรีจริง ๆ เด็กอาจจะขีดเขียน
ไปมาเป็นรูปหรือไม่เป็นก็ตามใจ นอกจากนั้นอาจจะให้เขียนภาพตามเนื้อเพลงก็ได้

๘. การทำแบบจำลองสำหรับพิมพ์ โดยการใช้มีดฉลุกระดาษซึ่งเป็นรูปต่างๆ แล้วใช้สีเทียนหรือสีอื่น ๆ เขียน

๙. การปั้นดิน ดินน้ำมัน กระดาษ (ใช้กระดาษหนังสือพิมพ์เก่า ๆ แฉ่นา แล้วผสมแป้งเปียกแล้วปั้น แห้งแล้วทาสีด้วย)

๑๐. การเขียนภาพด้วยเศษวัสดุต่าง ๆ

๑๑. การเขียนภาพด้วยสีเทียนหรือชอล์กบนกระดาษทราย

๑๒. การทำตุ๊กตาจากกล่องกระดาษ

๑๓. สะสมรวบรวมภาพและอื่น ๆ

๑๔. ประดิษฐ์เศษวัสดุ และวัสดุตามท้องถิ่น ทำเป็นเครื่องเล่น เครื่องใช้ เช่น ทำจากใบมะพร้าว หวาย กก เศษไม้ ให้ทำตามความสามารถของเด็กเท่าที่จะทำได้

เด็กระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓

เด็กวัยนี้มีลักษณะเป็น Realistic มากขึ้น คือมองอะไร ๆ ใกล้ของจริงเพราะเด็กสนใจต่อโลกและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นนั่นเอง ผิดกับเด็กเล็ก (ป.๑-๒) มองอะไร ๆ ตามความรู้สึกของตน เช่นรักแม่มากก็เขียนแม่ตัวโตกว่าพ่อ และเด็กวัยประถม ๓ นี้ ก็เริ่มปรับตัวเองได้บ้าง

ทางร่างกาย กล้ามเนื้อภายในเจริญมากขึ้น ชอบแสดงตนว่าเป็นผู้มีอำนาจ ชอบออกกำลัง มีความสนใจและความตั้งใจมากขึ้น ช่วงเวลาการเรียนก็เพิ่มเป็น ๓๕ นาทีได้ ทากับมือมีความสัมพันธ์กันดี ครุควรจัดงานศิลปะให้เป็นงานที่ทำออกมาแล้วเห็นผลงานชัดเจน อาจจะเก็บถึงขั้นนำไปใช้ได้ทีเดียว เด็กวัยนี้ยังมีความกระตือรือร้นมากขึ้น และร่างกายเริ่มแข็งแรง ส่วนสูง ๆ เร็วขึ้น เด็กมักประสบอุบัติเหตุง่าย เพราะความแข็งแรงนี้เอง ฉะนั้นงานศิลปะจึงควรให้ทำในขอบเขต และเน้นให้เด็กระมัดระวังอันตราย

ทางด้านจิตใจและอารมณ์ เด็กรักความยุติธรรม รักเพื่อนฝูง รู้จักความแตกต่างระหว่างเพศดี รู้จักการคิดล่วงหน้าบ้าง งานที่ให้ทำจึงควรเป็นประเภทที่มี

โครงการล่วงหน้า และให้ทำร่วมกันได้ทั้งหญิงและชาย เด็กประมาณครึ่งห้องจะมี อารมณ์หัวเราะไห้ว ครูต้องระมัดระวังอย่าให้กระทบกระเทือนจิตใจเด็กมากนัก เช่น อย่าเขียนตีให้เด็กเสียกำลังใจง่าย ชายกับหญิงแสดงออกทางศิลปะแตกต่างกัน จึง ควรให้เด็กพอใจทำตามความต้องการความถนัดทางเพศให้มาก ครูควรทำการส่งเสริม ให้เด็กรู้จักและสะสมสิ่งต่างๆ และแนะนำให้สังเกตสิ่งต่างๆ ให้มากขึ้น

กิจกรรม ศิลป์ศึกษา ที่ ควรจัด สำหรับชั้น ๕-๕ ก็มีบางอย่างที่เหมือนกับประถม ๑-๒ แต่ก็เพิ่มความยากความชำนาญขึ้นซึ่งจะกล่าวต่อไปดังนี้:—

๑. การเขียนภาพด้วยสีเทียน สีฝุ่น ขอล้กและสีอื่น ๆ
๒. การเขียนภาพหัวตัดหรือภาพร่าง (ภาพ Sketch) โดยเขียนง่าย ๆ หยิบ ๆ ด้วยดินสอดำ

๓. การเขียนภาพผนัง ภาพประกอบนิทาน ข่าว ประสบการณ์ของตนเอง และภาพประกอบวิชาอื่น ๆ

๔. การใช้วัสดุอื่นแทนพู่กัน เช่น กาบมะพร้าว ฟองน้ำ เศษไม้ เศษผ้าหรือ กระดาษขุยม (เอากระดาษมาขุยม ๆ เข้าแล้วและเอาสีไปแตะกับกระดาษที่ต้องการ จะเขียนให้เป็นภาพได้)

๕. การตัดรูปภาพมาประกอบเป็นภาพใหญ่ ให้กลมกลืนทั้งระยะและสี เช่น ตัดจากหนังสือพิมพ์ จะทำให้เด็กคิดสร้างสรรค์ได้มาก

๖. แกะแบบพิมพ์เพื่อพิมพ์ภาพด้วยมัน ผีอก มะละกอ

๗. การปั้นดิน กินน้ำมัน กระดาษ

๘. เขียนภาพประกอบดนตรี

๙. การตัดกระดาษ

๑๐. การขีดเขียนภาพลายเส้นบนกระดาษ ทำสีเทียน โดยใช้สีเทียน สีต่าง ๆ ตามใจชอบระบายบนกระดาษก่อน แล้วใช้สีเทียนสีดำ หรือหมึกอินเดียนอ้งค์ (ต้อง เอาแบ้ มันทาก่อน) ระบายชั้นบน แล้วใช้เหล็กปลายแหลมขีดเขียนเป็นเส้น

๑๑. การพิมพ์ภาพด้วยใบไม้ ก้านกล้วย สายบัว

๑๒. การพิมพ์ผ้าแบบง่าย ๆ อาจจะใช้สีเทียนระบายธรรมดา หรือมีแบบฉลุรอยก็ได้

๑๓. การทำภาพกระดาษแข็ง โดยตัดภาพจากหนังสือพิมพ์ หรือภาพที่เด็กเขียนเอง มาติดกระดาษแข็ง แล้วตัดเอาเฉพาะภาพที่ต้องการ ทำขาหยั่งติดข้างหลังได้

๑๔. การแกะสลักไม้เนื้ออ่อน สับ และอื่น ๆ เป็นรูปต่างๆ

๑๕. การประดิษฐ์เศษวัสดุต่างๆ

๑๖. การตกแต่งห้องเรียน การทำสวนดอกไม้

๑๗. งานเกี่ยวกับชายหญิงบางประเภทก็แยกสอนกัน ได้ตาม ความต้องการ และความถนัดของเด็ก เช่น การเย็บ บัด ถัก ร้อย การจัดการร้อยดอกไม้ การประกอบอาหาร การจักสาน ถัก ห่อ งานไม้ต่างๆ และอื่น ๆ เท่าที่จะทำได้ งานพวกนี้จะต้องง่ายเหมาะสมกับเด็กด้วย

เด็กระดับชั้นประถมปีที่ ๕

เด็กวัยนี้มีความเจริญเติบโตมากขึ้น ชนมากขึ้น ความสนใจต่างๆ กว้างขวาง หน่อย ฉะนั้นเวลาทำงานหรือเวลาสอนก็เพิ่มขึ้นเป็น ๔๐ นาทีได้ เด็กจะพยายามทำงานต่างๆ ให้ได้ผลดี

ทางร่างกาย อยู่ในวัยก่อนวัยรุ่นหรือย่างจะก้าวเข้าสู่วัยรุ่น ฉะนั้นระบบการทำงานของร่างกายจึงทำได้ดีเกือบเท่าผู้ใหญ่แล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างมือกับตาดีขึ้น สามารถทำงานประดิษฐ์ได้ประณีตละเอียดเรียบร้อยขึ้น งานศิลปะสามารถทำได้ทั้งงานที่ต้องใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็ก รวมทั้งงานบางประเภทที่ต้อง ออกกำลังกายด้วย

ทางสังคม ทำกิจกรรมรวมเป็นหมู่ได้มากขึ้น และมักจะมีใจคล้ายกัน บางคนที่มีความสามารถเป็นพิเศษหรือความถนัดตัวเอง มักชอบทำคนเดียวหรือปลีกตัวออกจากเพื่อนฝูง ทั้งนี้ครูควรจะให้เด็กทำคนเดียว ทำกิจกรรมต่างๆ กัน และฝึกให้เด็กสนใจงานของเพื่อนคนอื่นๆ และยอมรับความสามารถของเพื่อนด้วย

ทางอารมณ์ เด็กในระยะนมอามรณ์รุนแรง มีความกล้ามากขึ้น รู้สึกอยากทำ
 ประโยชน์ต่อหมู่คณะ ควรฝึกความรู้สึกที่คิดเหล่านี้ หัดให้เด็กรู้จักรับผิดชอบ หาเหตุ
 ผลและส่งเสริมการแสดงออกทางการสร้างสรรคดียิ่งขึ้น การให้กำลังใจครูควรทำ
 อย่างยิ่ง ถ้าเด็กได้ทำงานหรือผลิตงานที่เป็นประโยชน์เด็กจะมั่นใจมากขึ้น ควรฝึก
 เด็กให้รู้จักวัดผลงานของตนเอง ทั้งเกี่ยวกับความประณีต การใช้เวลาและความสะอาด
 เป็นต้น

กิจกรรมที่ควรจัดในชั้นนี้ คือ :—

๑. การร่างภาพ หรือสเกตซ์ภาพจากของจริง หรือหุ่นจำลอง ไม่จำเป็นต้อง
 ต้องให้เหมือน ให้เด็กแสดงออกด้วย
๒. การประดิษฐ์ตัวอักษรและการออกแบบโฆษณาอย่างง่าย ๆ เช่น โฆษณา
 งานปีติภาคเรียน งานวัด งานรื่นเริง ไหว้ครู ฯลฯ และประดิษฐ์ตัวอักษรประกอบด้วย
 นอกจากนั้นอาจจะประดิษฐ์ตัวอักษรเพื่อทำป้ายโฆษณา ป้ายข่าวสารต่างๆและอื่นๆ
๓. การพิมพ์ภาพต่าง ๆ ด้วยใบไม้ ก้านกล้วย เชือก เศษไม้ ฯลฯ
๔. การระบายสีเทียนลงบนผ้า เพื่อทำผ้าเช็ดหน้า ผ้าปูโต๊ะ ฯลฯ
๕. การปั้นดินเหนียว ดินน้ำมัน ปั้นกระทาช
๖. การเขียนภาพผนัง ตกแต่งห้องเรียน
๗. การขดลวดเป็นรูปต่าง ๆ เช่น เศษลวดอ่อน ๆ สายไฟฟ้ที่ใช้แล้ว มาขด
 ให้เป็นรูปต่าง ๆ ได้
๘. การประดิษฐ์เศษผ้าให้เป็นภาพ ด้วยการตัดเป็นชิ้นเล็ก ๆ หรือชิ้นใหญ่ ๆ
 สลับสีให้เป็นภาพต่าง ๆ โดยติดด้วยกาวกับกระดาษ
๙. การประดับ ใช้ใบไม้ เมล็ดพืช เศษผ้า เศษกระดาษ ฯลฯ
๑๐. การประดิษฐ์ภาพด้วยขลุ่ยแล้วใช้ระบายสีที่หลัง
๑๑. การปั้นด้วยขลุ่ย โดยใช้ขลุ่ยผสมกับกาว แล้วปั้น และระบายสี
๑๒. ทำสิ่งของที่ใช้ให้เป็นประโยชน์ได้พอสมควร เช่น การถัก ทอ งานไม้
 งานโลหะ ฯลฯ ต้องดูความสามารถของเด็กด้วย

เด็กระดับชั้นประถมปีที่ ๕-๖-๗

เด็กระดับนี้ที่เรียกว่าชั้นประถมตอนปลายนั้นนับว่าเข้าวัยรุ่นแล้ว ซึ่งในทางพัฒนาการทางศิลปะของเด็กแล้วเขาเรียกว่า ขั้นตอนการให้เหตุผล (Stage of Reasoning) เด็กทำอะไรคล้าย ๆ กันทั้งสามชั้นคือ ป. ๕-๖-๗ และก็คล้ายกับ ป. ๔ แต่มีความซับซ้อนและยากยิ่ง วัตถุที่เด็กทำสำเร็จแล้วควรจะนำไปใช้ได้บ้างแล้ว ความเจริญทางตา สมอง และมือ มีความสัมพันธ์กันดีเท่าผู้ใหญ่ แต่ยังขาดความชำนาญสู่ผู้ใหญ่ไม่ได้ เด็กแสดงออกถึงความเป็นตัวของตัวเองแล้ว เด็กที่ชอบศิลปะมักแสดงออกอย่างชัดเจน เช่น เด็กชอบการเขียนภาพ ก็จะสังเกตได้ชัดเจนเอาตอนนั้นแหละ ถ้าครูเห็นนักเรียนที่เก่งทางศิลปะจริง ๆ ก็ควรแนะนำให้เรียนต่อไปในทางนี้

กิจกรรมทางศิลปะศึกษาที่ควรจัดในชั้นนี้ ก็ให้ยากขึ้นกว่าชั้นประถมศึกษาตอนต้น (ป. ๑-๔) แต่ในชั้น ประถมศึกษาตอน ปลาย ได้แยกวิชา หัตถศึกษาออกไปจากศิลปะศึกษาอีกวิชาหนึ่งต่างหาก ซึ่งมีวิชาให้เลือกเรียนมากมาย เช่น งานไม้ งานปูน งานเขียนแบบ งานเสื้อม้า งานโลหะ งานไฟฟ้า งานแกะสลักไม้ และอื่น ๆ อีกมากมายรวมถึง ๓๐ วิชา ซึ่งจะไม่ขอกล่าวในที่นี้ จะขอกล่าวเฉพาะวิชาศิลปะศึกษาเท่านั้น คือ

๑. เขียนภาพประกอบเรื่อง นิทาน ภาพประวัติศาสตร์ ภาพโฆษณาประดิษฐ์ตัวอักษรและการเขียนภาพตามความคิดของเด็กเอง

๒. การเขียนภาพสเกตซ์หรือการเขียนภาพจากหุ่นของจริงต่าง ๆ เช่น กองผลไม้ ดอกไม้ หุ่นคน ฯลฯ

๓. หัตถผสมสี การใช้สีต่าง ๆ และให้เข้าใจทฤษฎีของสีพอสมควร

๔. ทำสแตมป์ซิลอย่างง่าย ๆ ด้วยการฉลุกระดาษแข็งเป็นภาพ แล้วใช้แปรงสีฟันเก่า ๆ ละเลงสีบนกระดาษแล้วให้สีกระจายลงไปบนแผ่นกระดาษฉลุ และส่งไปยังกระดาษอีกถ้วย หรือจะใช้ฟองน้ำ เศษผ้า ชุบสีแต่ละลงบนแผ่นกระดาษฉลุก็ได้

๕. การใช้สีแบบต่าง ๆ เช่น การหยด เท และอื่น ๆ ที่เคยฝึกในชั้น ป. ๑-๔ ให้ฝึกไปให้แปลก ๆ และตึงขึ้น

๖. การใช้สีน้ำมันลอยน้ำ ที่บางคนเรียกว่า การทำลวดลายหินอ่อน (Marbled paper) โดยใช้สีน้ำมันค้อย ๆ เกลงบนน้ำ (ในกะละมังหรือวัสดุอื่น ๆ) สีน้ำมันจะลอยน้ำ เราอาจใช้หลายสีก็ได้ แล้วใช้กระดาษซ้อนชั้น หรือแต่ละลงไปก็ได้ จะได้ภาพลวดลายที่สวยงาม อาจจะใช้สีน้ำมันที่เหลือ ๆ จากใช้ทาวัสดุอื่น ๆ ของโรงเรียน

๗. การเขียนภาพผนัง การจัดนิทรรศการ การทำกล่องภาพขึง (Diorama)

๘. วิจารณ์ภาพหรือผลงานของตนเองและของเพื่อน ต้องวิจารณ์หลักที่ถูก ต้องด้วย ฉะนั้นครูจะต้องให้เด็กเข้าใจหลักของการจัดภาพ และอื่น ๆ พอสมควร

๙. ให้สังเกตลักษณะของศิลปะไทย และเห็นคุณค่าในศิลปะไทย เช่น สังเกตภาพไทย ลายไทย พระปรางค์ เจดีย์ โบสถ์ วิหาร ตามวัดต่าง ๆ ครูอาจจะพาไปศึกษานอกสถานที่ที่เป็นโบราณวัตถุของไทย ซึ่งให้เห็นว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าของไทย ควรจะศึกษา และช่วยรักษาไว้อย่าให้หักพัง อย่าทำลาย อย่าทำความสกปรกกรงรังให้ เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ของชั้นประถมศึกษาก็มีเท่าที่กล่าวนี้ แต่ครูก็อาจจะเพิ่มเติมได้อีกตามความสามารถและความถนัดของเด็ก